

حقوق نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا (قراردادهای اجاره نفت و گاز)

تألیف: مجتبی اصغریان
(دانشجوی دکتری حقوق بین الملل دانشگاه شهید بهشتی)

با دیباچه‌ی: دکتر سید نصرالله ابراهیمی

عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران
مذاکره کننده ارشد قراردادهای بین المللی نفت و گاز

سرسنانه	اصغریان، مجتبی، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام‌پدیدآور	حقوق نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا: (قراردادهای اجاره نفت و گاز) / تألیف: مجتبی اصغریان؛ با دیباچه‌ی سید نصرالله ابراهیمی.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۲۱۵ ص.
شابک	978-600-114-223-9
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت	: کتابخانه.
موضوع	نفت -- ایالات متحده -- صنعت و تجارت -- قراردادهای.
موضوع	گاز -- ایالات متحده -- صنعت و تجارت -- قراردادهای.
شناسه افزودن	: ابراهیمی، سید نصرالله، ۱۳۴۴ -
رده‌بندی شکره	۱۳۹۱ ج ۷ الف / HD۹۵۶۶
رده‌بندی دی‌رجی	۳۳۸/۲۷۲۸۲۰۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۰۱۱۱۳

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و علوم سیاسی

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین

پائین‌تر از خیابان لبافی‌نژاد، کوچه مینا، پلاک ۲۰

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

حقوق نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا

(قراردادهای اجاره نفت و گاز)

تألیف: مجتبی اصغریان

با دیباچه‌ی: دکتر سید نصرالله ابراهیمی

چاپ اول: ۱۳۹۱ - شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

حروفچینی: زرنگاران مهرخلاق

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-223-9

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۲۲۳-۹

فهرست مطالب

.....	دیباچه
.....	مقدمه
.....	مدخل. معرفی بخش بالادستی و مراحل آن
بخش اول. درآمدی بر حقوق نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا	
.....	فصل اول. مالکیت و منافع نفت و گاز
.....	مبحث اول. مالکیت و برداشت نفت و گاز
.....	گفتار اول. مالکیت نفت و گاز
.....	بند اول. اصول کامن لا
.....	بند دوم. مالکیت ملک حاوی نفت و گاز
.....	گفتار دوم. برداشت نفت و گاز
.....	بند اول. قاعده تصرف
.....	بند دوم. استثنائات قاعده تصرف
.....	مبحث دوم. صیانت از ذخایر نفت و گاز و منافع مربوط به منابع نفت و گاز
.....	گفتار اول. صیانت از ذخایر نفت و گاز
.....	بند اول. قواعد فاصله‌بندی میان چاه‌ها
.....	بند دوم. نسبت گاز به نفت و نسبت آب به نفت
.....	بند سوم. میزان مجاز تولید
.....	بند چهارم. بهره‌برداری از مخازن مشترک
.....	بند پنجم. استثنائات وارده بر قوانین مربوط به صیانت از ذخایر نفت و گاز
.....	گفتار دوم. منافع مربوط به منابع نفت و گاز
.....	بند اول. منفعت‌های مربوط به سطح زمین و مواد معدنی
.....	بند دوم. منافع حق امتیاز
.....	بند سوم. منفعت‌های عاری از هزینه‌های تولید

فصل دوم. قراردادهای نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا.....
مبحث اول: معرفی اجمالی قراردادهای اجاره نفت و گاز و شروط آن.....

گفتار اول. شروط اساسی.....

بند اول. شرط اعطا کننده.....

بند دوم. دوره قرارداد.....

بند سوم. شرط حق تأخیر.....

گفتار دوم. شروط دفاعی.....

بند اول. شرط چاه خشک.....

بند دوم. شرط عملیات.....

بند سوم. شرط تجمیع اجاره.....

بند چهارم. شرط توقف تولید.....

بند پنجم. شرط فورس مازور (قوه قاهره).....

گفتار سوم. شروط اداری.....

بند اول. شرط تضمین.....

بند دوم. شرط منفعت کمتر.....

بند سوم. شرط قائم مقامی.....

بند چهارم. شرط واگذاری.....

بند پنجم. شرط گاز رایگان.....

مبحث دوم. سایر قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز ایالات متحده آمریکا و دعاوی ناشی از آنها.....

گفتار اول. قراردادهای نفت و گاز رایج در ایالات متحده.....

بند اول. قراردادهای حمایتی.....

بند دوم. قرارداد farmout.....

بند سوم. قرارداد بهره برداری.....

بند چهارم. قراردادهای حفاری.....

بند پنجم. قراردادهای گاز.....

گفتار دوم. دعاوی ناشی از قراردادهای نفتی.....

بخش دوم. قراردادهای اجاره نفت و گاز در بخش بالادستی صنعت نفت و گاز ایالات متحده آمریکا.....

فصل اول. اهداف و ماهیت.....

مبحث اول. اهداف طرفین قرارداد اجاره.....

مبحث دوم. ماهیت قرارداد اجاره.....

گفتار اول. سند انتقال یا قرارداد.....

گفتار دوم. سند مالکیت یا اجاره.....

گفتار سوم. توصیف حقوقی.....

فصل دوم. شروط اساسی.....	۱
مبحث اول. شرط اعطا کننده.....	۲
گفتار اول. حقوق اعطا شده به اجاره کننده.....	۳
گفتار دوم. مواد معدنی موضوع اجاره.....	۴
گفتار سوم. مقدار زمین تحت اجاره.....	۵
گفتار چهارم. استفاده‌های مجاز از زمین.....	۶
بند اول اصل کلی: اولویت حق اجاره کننده بر استفاده از سطح زمین.....	۷
بند دوم محدودیت‌های حق استفاده از سطح زمین.....	۸
۱. استفاده معمول.....	۹
۲. نظریه تطابق.....	۱۰
الف- مبنای نظریه تطابق.....	۱۱
ب- ارکان نظریه تطابق.....	۱۲
۳. استفاده‌های مقتضی برای بهره‌داری از منابع نفت و گاز زیر زمین.....	۱۳
(الف) اعمال محدودیت.....	۱۴
(ب) توسعه حق ضمنی.....	۱۵
۴. استفاده طبق شروط قرارداد اجاره.....	۱۶
۵. استفاده مطابق با قوانین، مقررات و آیین‌نامه‌ها.....	۱۷
مبحث دوم: شرط دوره قرارداد.....	۱۸
گفتار اول. دوره اول.....	۱۹
گفتار دوم. دوره دوم.....	۲۰
بند اول. معنای "تولید".....	۲۱
بند دوم. میزان مورد نیاز تولید: تولید اقتصادی.....	۲۲
۱. معیار لیتموس (معیار اقتصادی).....	۲۳
الف) درآمدهای عملیاتی.....	۲۴
ب) هزینه‌های عملیاتی.....	۲۵
ج) عنصر زمان.....	۲۶
۲. معیار حقوقی.....	۲۷
مبحث سوم: شرط حق تأخیر (پرداخت اجاره بابت تأخیر در عملیات حفاری).....	۲۸
گفتار اول. شرط‌های حاوی عبارات "مگر اینکه" و "یا".....	۲۹
بند اول. شرط‌های حاوی عبارت "مگر اینکه".....	۳۰
بند دوم. شرط حاوی عبارت "یا".....	۳۱
بند سوم. از دست دادن (سلب) اجاره‌های حاوی شرط "یا".....	۳۲
گفتار دوم. اختیار حفاری.....	۳۳
بند اول. شروع و تکمیل عملیات حفاری.....	۳۴
بند دوم. حسن نیت.....	۳۵
بند سوم. تلاش و مراقبت مقتضی.....	۳۶

- گفتار سوم. پرداخت حق تأخیر.....
- فصل دوم. تعهدات ضمنی، حق امتیاز و خاتمه قراردادهای اجاره نفت و گاز.....
- مبحث اول. تعهدات ضمنی و جبران نقض آن.....
- گفتار اول. مبنا و ماهیت تعهدات ضمنی.....
- بند اول. تعهد ضمنی حفاری چاه اولیه.....
- بند دوم. تعهد ضمنی توسعه یا اکتشاف بیشتر.....
۱. سودآوری برای اجاره کننده.....
۲. مراقبت و تلاش معقول اجاره کننده.....
۳. اکتشاف و توسعه در مواردی که سودآوری قابل اثبات نیست.....
۴. رویه دادگاه‌های تگزاس.....
۵. آثار مقررات صریح در رابطه با توسعه.....
- بند سوم. تعهد ضمنی حمایت در مقابل تخلیه منابع نفتی.....
- بند چهارم. تعهد ضمنی بکاربردن احتیاط معقول در انجام عملیات.....
- بند پنجم. تعهد ضمنی عدم پرکردن و رهاسازی زود هنگام چاه.....
- بند ششم. تعهد ضمنی بازاریابی.....
- بند هفتم. تعهد ضمنی انجام اقدامات اداری لازم.....
- گفتار دوم: جبران نقض تعهدات ضمنی.....
- بند اول. مطالبه خسارت.....
- بند دوم. لغو قرارداد اجاره.....
- بند سوم. واگذاری قرارداد اجاره.....
- مبحث دوم. حق امتیاز در قراردادهای اجاره نفت و گاز.....
- گفتار اول. تنظیم شرط حق امتیاز، ماهیت و انواع آن.....
- بند اول. تنظیم شرط حق امتیاز.....
- بند دوم. ماهیت حق امتیاز.....
- بند سوم. انواع حق امتیاز.....
- گفتار دوم. نقض شرط حق امتیاز و شیوه‌های جبرانی آن.....
- بند اول. گروه اکثریت.....
- بند دوم. گروه اقلیت.....
- مبحث سوم. خاتمه قراردادهای اجاره نفت و گاز.....
- گفتار اول. اختتام قرارداد در دوره اول.....
- بند اول. دوره اول و حق تأخیر.....
- بند دوم. استثنائات حق تأخیر.....
۱. مهلت ارفاقی.....
۲. تعطیلی موقت چاه‌ها.....
۳. قوه قاهره.....
۴. اجاره‌های پرداخت شده.....

گفتار دوم. اختتام قرارداد در دوره دوم.....	
بند اول. دوره دوم و شرط دوره قرارداد.....	
بند دوم. توقف تولید یا عملیات.....	
بند سوم. پرداخت حق امتیاز تعطیلی موقت چاه.....	
بند چهارم. تعهدات ضمنی.....	
گفتار سوم. تعهد پرکردن چاه و حق بر تجهیزات رها شده.....	
بند اول. تعهد پرکردن و مسدود کردن چاه.....	
بند دوم. حق بر تجهیزات و لوله‌های جداری رها شده.....	
نتیجه‌گیری.....	
منابع.....	
ضمائم.....	

دیباچه

مالکیت منابع معدنی در ایالات متحده آمریکا وضعیت متفاوتی نسبت به سایر نقاط دنیا دارد. این وضعیت خاص سبب گردیده تا در نظام حقوقی ایالات متحده مباحث حقوقی متفاوتی نسبت به مسائل سنتی نفت و گاز مطرح گردد. در واقع، محرک نظام حقوقی و قراردادی نفت و گاز در ایالات متحده، همین خصوصی بودن مالکیت منابع است و اکثر فعالیت‌های نفت و گاز بر مبنای همین تفاوت بنا شده‌اند.

مالکیت حقوق معدنی به این نکته اشاره دارد که چه کسی حق استخراج مواد معدنی (از قبیل نفت، گاز، طلا، زغال سنگ، و سایر فلزات و مواد معدنی) از زمین‌های واقع در کشور را داراست. این مالکیت از آنجا اهمیت فراوان می‌یابد که منافع بسیاری را برای مالک در پی دارد.

در اکثر کشورهای دنیا، مالک سطح زمین هیچ حق نسبت به مالکیت مواد معدنی نهفته در آن ندارد و مالکیت این مواد در اختیار دولت یا حکومت مرکزی قرار دارد. به عنوان مثال، در بریتانیا تمامی حقوق مربوط به استخراج مواد معدنی (حتی منابع معدنی واقع در مناطق دریایی)، دست کم در نظریه، در اختیار ملکه قرار دارد که البته در عمل، این حقوق از سوی دولت مرکزی اجرا می‌گردد. در جمهوری اسلامی ایران نیز طبق اصل چهل و پنجم قانون اساسی، مالکیت منابع معدنی "در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید".

اما در ایالات متحده، مالک سطح زمین می‌تواند دارای مالکیت مواد معدنی نیز باشد. در واقع، اکثریت منابع معدنی در ایالات متحده در اختیار اشخاص خصوصی قرار دارد. در کشورهایی که منابع معدنی در اختیار دولت یا حکومت مرکزی قرار دارد، دولت زمین‌های مربوطه را به قسمت‌های معینی تحت عنوان میدان یا بلوک تقسیم‌بندی نموده و عملیات اکتشاف و توسعه و بهره‌برداری را از طریق مناقصه یا روش‌های دیگر به شرکت‌های نفتی واگذار می‌کند. رابطه قراردادی میان دولت و شرکت‌های نفتی در نقاط

مختلف دنیا تابع قالب‌های قراردادی متفاوت است اما به طور کلی می‌توان عناصر زیر را در این عملیات‌ها مشترک دانست:

- شرکت نفتی متعهد می‌گردد که عملیات خاصی از قبیل مطالعات مهندسی، لرزه‌نگاری و حفاری چاه‌های اکتشافی را به انجام رساند؛
- در ازای تعهد فوق، شرکت نفتی حق انجام عملیات اکتشاف و توصیف را دریافت می‌کند.

- اگر در نتیجه این عملیات، نفت یا گاز به میزان تجاری کشف گردد، شرکت نفتی باید یک طرح جامع توسعه برای آن میدان نفت و گاز به دولت میزبان ارائه دهد؛
- به محض آنکه طرح جامع توسعه مزبور مورد موافقت دولت کارفرما (دولت میزبان) قرار گرفت، عملیات توسعه، تولید و بهره‌برداری از نفت و گاز آغاز می‌گردد که حتی ممکن است تا ۲۰ سال دوام داشته باشد؛

- در ازای عملیات موفق اکتشاف توسعه، تولید و بهره‌برداری از میدان، دولت میزبان حق الزحمه همراه با سود متناسبی را به شرکت نفتی پرداخت می‌نماید که این حق‌الزحمه و سود می‌تواند اشکال مختلفی داشته باشد. علاوه بر این، دولت میزبان درصدی از نفت و گاز یا میزان درآمد آن را به عنوان مالیات از شرکت نفتی دریافت می‌دارد.

جزئیات قراردادهای بالادستی صنعت نفت و گاز در نقاط مختلف دنیا متفاوت و متنوع بوده و شامل ماهیت‌های قراردادی امتیازی، مشارکتی و یا خدماتی می‌باشد. از آنجا که فرایند تشریفات انتخاب سرمایه‌گذاران و قراردادهای بالادستی نفت و گاز در کشورهای مختلف متفاوت می‌باشد و تابع ضوابط و مقررات خاص هر کشور می‌باشد، شرایط حاکم بر این قراردادها به ویژه طول مدت قراردادهای متفاوت می‌باشد به طوری که برخی از این قراردادها ممکن است تا چندین سال به درازا بکشد.

اما در ایالات متحده این فرایند تقریباً متفاوت است. شرکت‌های نفتی از طریق نماینده‌ای به نام دلال زمین یا واسطه زمین به طور مستقیم با مالکین حقوق معدنی ارتباط برقرار می‌نمایند و به مذاکره در باب انعقاد یک قرارداد میان طرفین می‌پردازند. این قرارداد در اکثر موارد قرارداد اجاره نفت و گاز است. که دارای ساختار و شروطی نوعاً متفاوت از سایر قراردادهای رایج بالادستی است که از مهمترین شروط آن شرط اعطا کننده، بند دوره قرارداد، شرط حق تأخیر، شرط حق امتیاز و قیود و تعهدات ضمنی را می‌توان نام برد.

مهمترین شرط قراردادهای اجاره نفت و گاز برای مالک منابع معدنی، بحث حق امتیاز است. برای اینکه حق امتیازی دریافت گردد باید چاهی حفاری گردد و به مراحل توسعه و تولید برسد. بدین منظور، مالک یک زمین کوچک حاوی منابع معدنی ممکن است یک شرکت نفتی کوچکتر و کارآتر را به شرکت‌های بزرگ نفتی ترجیح دهد، زیرا شرکت‌های نفتی بزرگ ممکن است اجاره‌های زیادی را در منطقه در اختیار داشته باشند و نسبت به زمین‌های مقیاس کوچک اهمیت زیادی قائل نشوند. علت آنست که در قراردادهای اجاره نفت و گاز، مهمترین هدفی که طرفین مدنظر دارند اهداف اقتصادی آنهاست و هر یک از آنها به دنبال سود خویش هستند. بنابراین در نبرد برای زمین‌های کوچکتر، شانس پیروزی شرکت‌های کوچکتر بیشتر است.

بدین ترتیب مالکیت خصوصی منابع معدنی سبب ایجاد نقاط افتراقی گردیده که ساختار صنعت نفت و گاز در ایالات متحده را تا اندازه‌ای دگرگون نموده است. برخی از این نقاط افتراق به شرح دل‌اند:

● حقوق معدنی و اجاره‌های نفت و گاز در ایالات متحده عمدتاً تحت تأثیر حقوق املاک و مستغلات هستند؛

● از آنجا که ممکن است مالکیت سطح زمین و مالکیت منابع معدنی مجزا از یکدیگر باشد (یعنی سطح زمین و منابع معدنی مالک‌های مستقلی داشته باشند)، شرکت‌های نفتی می‌توانند مستقیماً به مالکین منابع معدنی مراجعه نمایند؛

● مالکیت خصوصی منابع معدنی و مقیاس گسترده زمین‌های ایالات متحده، سبب گردیده تا صدها شرکت نفتی مشغول عملیات نفت و گاز در این کشور گردند؛

● وجود تعداد زیاد شرکت‌های نفتی آماده عملیات و همچنین نبود تشریفات اداری از

جانب مالکین منابع معدنی سبب گردیده تا فرایند مذاکره و انعقاد قرارداد و در

نتیجه استفاده از مدل‌های مختلف قراردادی و مبادرت به عملیات اکتشاف و حفاری

بارها سریعتر از سایر نقاط دنیا باشد و این خود سبب پویایی صنعت نفت و گاز،

کاهش موانع ورود به این صنعت و در نهایت پویایی اقتصاد ایالات متحده می‌گردد.

اگر چه قراردادهای اجاره نفتی در پروژه‌های بالادستی نفت و گاز ایران مورد تجربه

و استفاده قرار نمی‌گیرد زیرا مالکیت مخازن و ذخایر نفت و گاز کشور از مصادیق

انفال عمومی بوده و در اختیار و تملک دولت جمهوری اسلامی می‌باشد، اما نظر به

تحولات اخیر در قانونگذاری نفت و گاز کشور به ویژه برنامه پنج ساله پنجم اقتصادی،

اجتماعی و فرهنگی و همچنین قانون اصلاح قانون نفت مصوب تیر ماه ۱۳۹۰ فضای

حقوقی رو به جلویی را پیش‌بینی کرده که شرکت‌های نفتی بتوانند نه تنها در مرحله اکتشاف، توصیف و توسعه بلکه در دوره تولید و بهره‌برداری حضور پیدا کنند. به این ترتیب علی‌القاعده امکان استفاده از دیگر قراردادهای بین‌المللی نفت حتی مدل اجاره‌ای میادین نفت و گاز وجود دارد.

و اما کتاب حاضر که نتیجه تحقیقات ارزشمند جناب آقای مجتبی اصغریان، دانشجوی دوره دکتری حقوق بین‌الملل دانشگاه شهید بهشتی و از محققین توانمند و حقوق‌دانان برجسته جوان کشور است، در معرفی یکی از قراردادهای مطروحه در بازار بالادستی صنعت نفت و گاز، می‌تواند آغازی شایسته در تولید و ارائه ادبیات و منابع نفت و گاز در کشور باشد تا از این طریق راه دسترسی محققان و پژوهشگران حقوقی کشور به منابع حقوقی و قراردادی نفت و گاز و فضای حقوقی سایر کشورها تسهیل گردد.

در خاتمه ضمن استناد از خداوند باری تعالی برای توفیق به همه نویسندگان حقوقی کشور به ویژه این حقوق‌دان برجسته و محقق و نویسنده جوان، امیدوارم که حاصل این نوشته بتواند در ارتقای علمی حقوق نفت و گاز کشور نقش داشته و نتیجه این تألیف بتواند در بررسی‌های تطبیقی در حوزه نفت و گاز نیز مورد استفاده قرار گیرد.

دکتر سید نصرالله ابراهیمی

مقدمه

نخستین چاه نفت در ایالات متحده آمریکا در سال ۱۸۵۹ و به عمق ۶۹ پا حفاری گردید. از آن زمان تا کنون، اقتصاد ایالات متحده آمریکا و بسیاری از کشورهای دنیا بر نفت و گاز به عنوان منابع اصلی سوخت متکی بوده‌اند. قریب به ۴۰ درصد از انرژی‌های استفاده شده در داخل ایالات متحده آمریکا از راه نفت و ۲۵ درصد آن به کمک گاز طبیعی تأمین می‌گردد. این واقعیت سبب گردیده که در این کشور یک شاخه حقوقی مستقلی پدیدار گردد که بسیار پیشرفته و پیچیده بوده و حجم عظیمی از ادبیات و مباحث حقوقی را به خود اختصاص دهد.

برخی ارزیابی‌ها حاکی از آنست که منابع نفت و گاز ایالات متحده در طول صد سال آینده به اتمام خواهد رسید. اما کاهش منابع سبب نگردیده که اهمیت حقوق نفت و گاز در این کشور کاهش یابد. بلکه منابع باقیمانده دارای اهمیت بیشتری گردیده و نیازمند حقوق پیشرفته تری هستند. از این رو، فهم اصول حقوقی حاکم بر توسعه نفت و گاز در این کشور برای وکلا، قضات و حقوقدانان آن کشور حائز اهمیت است.

اما دلیل پرداختن این نوشتار به حقوق نفت و گاز در ایالات متحده و به طور خاص قراردادهای اجاره نفت و گاز در بخش بالادستی در ایالات متحده آمریکا چیست. همانطور که می‌دانیم کشور عزیزمان دارای سهم عمده‌ای از ذخایر نفت و گاز دنیا و دارای قدمتی بس طولانی در صنعت نفت و گاز می‌باشد. مباحث حقوقی و قراردادی نفت و گاز نیز در طول این سالها تحولات بسیاری را به خود دیده به طوری که در کشورمان سیری از قراردادهای امتیازی، مشارکت در تولید و قراردادهای خدماتی و بیع متقابل را شاهد بوده‌ایم. اما این بدین معنا نیست که حقوق نفت و گاز در جمهوری اسلامی ایران، شکلی کامل و پیشرفته دارد. بلکه صنعت نفت و گاز ما تشنه تحلیل‌ها و تحقیق‌های حقوقی و قراردادی غنی در این زمینه است تا در جهت توسعه صنعت نفت و گاز به کار گرفته شوند. برای حصول این منظور نمی‌توان همواره بر مباحث سنتی

حقوق نفت و گاز از جمله قراردادهای سستی امتیازی و مشارکت در تولید تمرکز نمود. بلکه نیازمند آنیم تا نظام‌های حقوقی کشورهای دیگر در زمینه نفت و گاز و تجربیات قراردادی آنها را بررسی نماییم و از هر باغی سیبی برای سبد صنعت نفت و گاز کشور بچینیم. در اینجا لازم است مثال کشور چین را در نظر بگیریم که با ترکیب بهترین جنبه‌های چند نوع قرارداد، یک نوع قرارداد هیبریدی یا تلفیقی طراحی نموده‌اند که مطالعه آن بسیار جدآور است.^۱

اینگونه بود که موضوع تحقیق خود را رایج‌ترین نوع قراردادهای نفتی در ایالات متحده یعنی قراردادهای اجاره نفت و گاز قرار دادیم. تا این نوع قراردادهای نفتی را به جامعه حقوقی ایرانی معرفی کنیم و چه بسا بتواند در تقویت نظام حقوقی قراردادی کشورمان تأثیر داشته باشد. این قراردادها با توجه به اینکه در دو کشور ایالات متحده آمریکا و کانادا مورد استفاده قرار می‌گیرند، حجم عظیمی از تولیدات این کشورها را در برگرفته و اهمیتی برابر با سایر قراردادهای رایج شناخته شده دارند. حتی می‌توان ادعا کرد که این قراردادها در برخی جنبه‌ها از بنیه حقوقی قوی‌تری نسبت به سایر قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز دنیا برخوردارند، چرا که به عنوان مثال هیچ قرارداد نفتی یا گازی به اندازه قراردادهای اجاره نفت و گاز از رویه‌های قضایی غنی برخوردار نیست.

علاوه بر اینها، برخی موضوعات پیچیده که در ایالات متحده از قوانین و مقررات پیشرفته‌ای برخوردارند مانند بهره‌برداری از میادین مشترک از دغدغه‌های اصلی کشور ما هستند که در بحث مخازن مشترک ایران با عراق و یا قطر در پارس جنوبی هنوز با خلأ حقوقی و قراردادی مواجه هستیم.^۲ بنابراین تحقیقات حقوقی در نظام‌های حقوقی کشورهای دیگر می‌تواند تأثیر بسزایی در پیشرفت نظام حقوقی کشورمان داشته باشد که این تأثیرها و اهمیت آنها بر جامعه حقوقی کشور پوشیده نیست.

لازم به ذکر است که در این تحقیق به قراردادهای اجاره ای که مالکان خصوصی نفت و گاز منعقد می‌کنند می‌پردازیم. زیرا اکثر منابع نفت و گاز در ایالات متحده در مالکیت خصوصی اشخاص قرار دارند، اگر چه دولت فدرال و ایالات نیز بدون سهم نیستند. علاوه بر این، قواعد حاکم بر منابع متعلق به دولت مبتنی بر قواعد حاکم بر منابع خصوصی است.

۱. برای مطالعه در باب قراردادهای هیبریدی یا تلفیقی چین به منبع زیر مراجعه کنید:

Zhiguo Gao, *International Petroleum Contracts: Current Trends and New Directions*, Graham & Trotman Ltd, 1994, pp. 143-199

۲. البته بحث مخازن مشترک محدود به مسائل فرامرزی نیست و حتی ممکن است در میدان نفتی متعلق به یک کشور نیز این موضوع مطرح گردد. به این نحو که ممکن است بلوک‌های یک میدان نفتی به پیمانکاران مختلفی واگذار گردد.

همچنین قراردادهای اجاره نفت و گازی که در مناطق دریایی^۱ منعقد می‌گردند موضوع بحث ما نبوده و در این تحقیق صرفاً به قراردادهای خشکی^۲ می‌پردازیم.

نکته‌ای که در خصوص مرور ادبیات موجود لازم به ذکر می‌باشد آنست که علی‌رغم پیشینه نفتی ایران تاکنون تحقیقات دانشگاهی نتوانسته پاسخگوی نیازهای صنعت باشد و در داخل کشورمان با ضعف و کمبود ادبیات حقوقی در زمینه نفت و گاز مواجه هستیم. به عنوان مثال در مورد حقوق نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا بطور کلی هیچ اثر حقوقی جز یک مقاله یافت نگردید. و به طور خاص در مورد قراردادهای اجاره نفت و گاز به هیچ وجه ادبیات حقوقی فارسی در داخل کشور وجود ندارد و ظاهراً این اولین تحقیقی است که به طور خاص به قراردادهای اجاره نفت و گاز در ایالات متحد آمریکا می‌پردازد.

به منظور انجام این تحقیق، نوشتار حاضر در دو بخش اصلی، به بررسی جوانب مختلف موضوع خواهد پرداخت. عمده تلاش بخش اول، معرفی حقوق نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا و بررسی برخی اصول و مفاهیم بنیادین است که فهم آنها جهت درک قراردادهای اجاره نفت و گاز ضروری می‌نماید. در بخش دوم به تفصیل و البته تا جایی که دسترسی به منابع معتبر خارجی و رویه‌های قضایی انجام امر را امکان‌پذیر می‌ساختند به بررسی جنبه‌های مهم قراردادهای اجاره نفت و گاز پرداخته شده است.

در این راستا کل مطالب به دو بخش و هر بخش به دو فصل تقسیم شده است. در نگاه اول ممکن است میان مطالب موجود در فصول مختلف توازن مشاهده نگردد اما قابل ذکر است که اهمیت متفاوت مطالب اجبار می‌کردند که برخی مطالب به طور کوتاه و مختصر معرفی گردیده و برخی دیگر ناظر به اهمیت آنها، به طور مفصل تر و همراه با رویه‌های قضایی مربوطه بررسی گردند.

با توجه به مطالب فوق الذکر در ابتدای امر و تحت عنوان مقدمه، توضیحاتی در مورد مفهوم بخش بالادستی در صنعت نفت و گاز با توجه ویژه به بخش بالادستی در ایالات متحده و مراحل آن ارائه گردیده است. در بخش اول به معرفی حقوق نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا پرداخته شده است. در مبحث اول از فصل اول بخش اول به بحث مالکیت و منافع نفت و گاز در ایالات متحده آمریکا پرداختیم. در مبحث دوم

1. Offshore

2. Land (Onshore)

۳. برای مطالعه در باب چارچوب حقوقی توسعه نفت و گاز در دریا مراجعه کنید به:

Adam Vann, "Offshore Oil and Gas Development: Legal Framework", CRS Report for Congress, Updated January 30, 2008. Available at: <http://www.Libraryofcongress.com>

Erin Mastrangelo, "Overview of U.S. Legislation and Regulation Affecting Offshore Natural Gas and Oil Activity", Energy Information Administration, Office of Oil and Gas, September 2005. Available at: <http://www.eia.doe.gov.com>

از فصل اول به طور اجمالی به معرفی قراردادهای اجاره نفت و گاز پرداختیم. همچنین برخی از شروط این قراردادها که از اهمیت کمتری برخوردار بوده‌اند به طور مختصر مطرح گردیده‌اند. در مبحث اول از فصل دوم نیز بطور خلاصه و جهت درک فضای نفت و گاز در ایالات متحده، به معرفی سایر قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز ایالات متحده پرداختیم. و بالاخره در مبحث دوم از فصل دوم بخش نخست، دعاوی قانونی که ممکن است به بهانه قراردادهای نفتی اقامه گردند، مطرح شده‌اند. البته شایان توجه است که مریک از این فصول موضوع تحقیقات مستقل و متعدد است که در این نوشتار امکان بررسی مفصل آنها وجود نداشته است.

در بخش دوم این تحقیق که قسمت عمده آن را تشکیل می‌دهد به موضوع قراردادهای اجاره نفت و گاز پرداخته شده است. این بخش نیز به دو فصل تقسیم گردیده است. در فصل اول که مهمترین قسمت این تحقیق را تشکیل می‌دهد در سه مبحث به بررسی شروط اصلی و اساسی قراردادهای اجاره نفت و گاز پرداختیم. در مبحث اول از فصل دوم نمود و تعهدات ضمنی مربوط به قراردادهای اجاره نفت و گاز را بررسی نموده‌ایم. در مبحث دوم به موضوع حق امتیاز می‌پردازیم که مهمترین بخش قرارداد برای مالک محسوب می‌گردد. در مبحث سوم به موضوع اختتام قراردادهای نفت و گاز و بررسی اسباب اختتام قراردادهای می‌پردازیم و در نهایت این تحقیق را با جمع بندی مطالب به پایان می‌بریم.

الحمد لله رب العالمین: حمد و سپاس از آن خداوند است. اما از آنجا که آمده است من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق بر خود فرض واجب می‌دانم از افرادی که در نگارش این پژوهش نقش داشته‌اند مراتب سپاس و قدردانی را به عمل آورم. بدین منظور واجب است که از اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر فیری جهرمی (استاد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی) و دکتر ابراهیمی (استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران) که بنده را از راهنمایی‌های خویش بی بهره نگذاشته‌اند، تشکر لازم را به عمل آورم. علاوه بر این لازم است که از دوست گرانقدر جناب آقای مهدی جاوید شاد (مدرس دانشگاه شاهد) نیز مراتب سپاس و قدردانی را به عمل آورم که نقش او بیش از آنست که خود می‌داند.

اگر دانش به روزی در فزودی	ز نادان تنگ روزی تر نبودی
به نادانان چنان روزی رساند	که دانا اندر آن عاجز بماند
بخت و دولت به کاردانی نیست	جز بتأیید آسمانی نیست